

Nr 102.

Av herr **Lindhagen**, *angående ändringar i kommunalförfattningarna i syfte att underlätta anskaffandet av mark eller kredit för bostadsändamål.*

Bostadsanskaffningen är av skäl, som ej behöva omtalas, en fundamental angelägenhet. Världskrigets förödelse ha även gått ut över denna angelägenhet och gjort den svårare att lösa än någonsin. Storstädernas ruinerande tillväxt bidrager mäktigt till vidgandet av dessa olyckor, ödesdigra för så väl den enskilde som för det allmänna.

Staten och kommunen äro nu år ifrån år sysselsatta med att få någon rätsida på problemet. Grundvalarna för lösningen äro jordanskaffningen och kreditfrågan. Därtill kommer naturligtvis kravet på billigare pris i allmänhet men icke minst för dessa två saker.

Ett hinder bland andra mot kommunernas bemödanden i denna sak och statens omsorger att stödja dem ligger i kommunalförfattningarnas bestämmelse om två tredjedelars majoritet för beslut om inköp av fast egendom samt upptagande av lån eller ingående av borgen. Enahanda stadgande för beviljande av anslag till nya ändamål eller behov kan jämväl någon gång lägga hinder i vägen. Vid riksdagarna 1919 och 1920 väcktes av mig motioner om ändringar i kommunalförfattningarna av denna anledning. Uti motionen av 1920 (nr 150 i första kammaren) yttrades följande:

»Gällande kommunallagar bestämma, enligt deras åren 1909 och 1913 förändrade lydelse, att till beslut erfordras två tredjedelar av röstetalet, då beslutet avser bland annat:

a) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet, eller inköp av sådan fast egendom, där ej inköpet avser genomförande av fastställd stadsplan eller tomtindelning;

b) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

c) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

d) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande eller ingående av borgen.

Så kallad kvalificerad majoritet för ett besluts fattande har säkerligen ingenstädes någonsin varit en populär författning. Det ligger något konstgjort över bestämmelsen i och för sig, och i tillämpningen finner man snart, att den endast är till för att göra gällande ett minoritetsvälde, ännu förhatligare än majoritetens, och sällan för att tjäna några höga idéer. Dess uppgift har varit att balansera maktförhållanden utan någon djupare hänsyn till realiteternas krav.

När ett beslut fattas på detta underliga sätt, brukar man också märka, att den segrande minoriteten ser generat nöjd ut, under det den besegrade

majoriteten företer bilden av ett upprört hav eller resignerad misströstan. Formaldemokratien har många brister, men i denna sin yttring viker varjesken av rättvisa ifrån densamma.

När detta tillstånd börjar alltför mycket hota aktuella befogade intressen, blir det ingen annan vän än att börja den mödosamma utvägen att göra sig av med detsamma. En sådan begynnelse syns mig nu vara kommen för åtminstone en av de ovannämnda kommunala krokbensbestämmelserna, nämligen att beslut icke skall få fattas om inköp av jord utan kvalificerad majoritet. Märkligt nog upptager icke författningen om landsättning till skillnad från övriga kommunallagar ett motsvarande stadgande, men kräver i likhet med dessa majoritet för avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet. Det finns således däri ett föredöme för övriga kommunalförfattningar.

För *städerna* har saken sin betydelse i bostadsfrågan, som nu väl skall börja på allvar kasta sin skugga framför sig. Ett tryggt hem i gemenskap med naturen är varje människas oförytterliga behov och rättighet. För denna viktiga kommunala angelägenhet fordras nu först mark under fötterna, tillfälle för kommunen att bereda rum för bostäderna på bästa sätt, på det för framtiden mest betryggande sätt och på det ekonomiskt mest överkomliga sätt. Knappast något är så hinderligt, så hotande, så i många fall nedbrytande som denna bestämmelse, vilken lägger i en minoritets hand att fortfarande göra jorden till en handelsvara och upprätthålla de stridigheter, för vilka jorden utgör den främsta tummelplatsen. Det är således en av kommunalpolitikens livsfrågor, att med vanlig majoritet kan beslutas att inköpa fast egendom icke blott för redan fastställd stadsplan och tomtindelning utan även och i all synnerhet för ett framsynt tillgodoseende av framtida stadsplaners öden och äventyr. Skillnaden är endast den, att i förra fallet kommer inköpet vanligen för sent för att på ett mångsidigt och någorlunda billigt sätt tillgodose bostadsfrågan, under det att i senare fallet sådana möjligheter stå öppna.

Denna fråga om markanskaffning är emellertid icke blott en bostadsangelägenhet i trängre bemärkelse utan grundvalen för storstadsproblemets lösning under nuvarande förhållanden. Det gäller att anlägga trädgårdsstäder, upplåta stora områden för koloniträdgårdar åt den gamla stadens olyckliga befolkning, att med förtänksamhet och utan framtida ruin vinna utrymmen för fabriksanläggningar, stiftelser av olika slag, kommunikationer och folkparker. I sådana livsfrågor är det en utmaning mot all rätt och billighet att lägga i en minoritets hand möjligheten att förhindra ett så nyttigt beslut och ödelägga framtiden för människorna. Den som fått en inblick i huvudstadens kommunala historia och själv genomlevat en del av densamma skulle kunna gråta blod över alla de försummade tillfällen, där kommunen för en måttlig penning kunnat förvärva omätliga möjligheter, som sedan icke vidare stått till buds eller fått förväras med offret av miljoner. Dessa erfarenheter äro icke enstaka händelser ur det förflutna. De äro genomgående upplevelser under stadens kommunala förvaltning de senaste årtiondena intill den dag som i dag är.

Då emellertid sådana inköp, varom nu är fråga, ofta icke alls eller endast svårligen skulle kunna ske utan upptagande av lån, måste även en motsvarande modifikation göras uti föreskriften, att beviljande av anslag, var till medel skall anskaffas genom upplåning, även kräver kvalificerad majoritet.

Vad nu sagts om städernas behov är sannolikt ofta giltigt även för många

trängre bebyggda samhällen på landsbygden, som stå på något av utvecklingsstadierna mot ett stadssamhälle.

För den rena *landsbygden* kan stadgandets borttagande få betydelse genom att underlätta inköp av mark för bildande av sockenallmänningar eller utökning av häradsallmänningar m. m. Det var år 1904, som riksdagen på motion av bruksägaren Burén i första kammaren enhälligt anhöll hos Kungl. Maj:t om förslag till lagbestämmelser, dels för att bereda kommun. korporationer, byalag samt stiftelser och fonder, som avse allmänt ändamål, möjlighet att genom inköp av skogsmark eller annorledes bilda, bibehålla och utvidga gemensamhetsskogar, och dels för att bereda möjlighet för delägare i häradsallmänning att få med allmänningen för framtiden införliva för sådant ändamål inköpt mark. Detta är nu sexton, säger sexton år sedan. Men jag kommer ihåg det, såsom vore det igår, och hur vi glädde oss åt beslutet och vandrade in i första kammaren till motionären för att lyckönska honom. Sedan dess ha interpellationer i ämnet sökt framtvinga ett avgörande, och vederbörande statsråd ha lovat runt, men vederbörande tjänstemän i departementen och kommittéerna hållit tunt. Vi ha uppvaktat personerna, som haft den olyckliga skrivelsen på något sätt inom läs. Saken har av dem vänligt och förbindligt omtalats i audienserna, men sedan har den blivit bortglömd i statsrådskonferenserna. Tänk, om det ändå hade varit en militärfråga, då hade det blivit liv och lust i det politiska spelet. Riksdagen hade knappast behövt andas ut en halvkväden visa, förrän den haft hela sin längtans mål med ränta därtill tillbaka mitt i sitt förväntansfulla sköte genom en otrolig nitälskan och skyndsamhet hos alla styrelser, verk och inrättningar. För att nu ej tala om det allra vanligaste, att regeringen oombedd med lågande iver vält över riksdagen den ena militärpropositionen efter den andra.

Det var billigt att köpa avverkad skogsmark före kriget. Nu ha stora produktiva tillfällen försuttits för ett väntande och längtande folk. Sexton år! Men nu skall väl omsider något kravla sig fram ur en så lång väntan, och då kan det väl vara lämpligt att redan nu börja skaffa en författning, som möjliggör den nya lagens effektiva tillämpning.

Även för andra ändamål kan den nu förordade lagändringen icke osannolikt vara av överhängande betydelse för landsbygden.

Då denna fråga väcktes vid 1919 års lagtima riksdag, svarade konstitutionsutskottet allenast följande tröstlösa ord: »Kommunalförordningarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet för fattande av beslut i vissa ärenden hava senast varit föremål för prövning vid 1918 års urtima riksdag. Enligt utskottets uppfattning är det icke lämpligt att vidtaga ändringar i dessa bestämmelser, innan erfarenhet vunnits, huru lagarna den 23 december 1918 om ändrad lydelse i vissa delar av de särskilda kommunallagarna komma att verka.»

Den nu ifrågavarande bestämmelsen har icke tillkommit år 1918 utan funnits långt förut. Dess verkan behöver icke avvaktas redan därför, att den kan i stort sett icke bli mer än en. Denna verkan har på grund av bestämmelsernas ålder tyvärr redan alltför ofta gjort sin gärning. Den har avkastat blodsskuld till kommande släkten och i sin män slagit vakt om storstadseländets vidmakthållande och förkovran.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen — för främjande av bostadsfrågan, skogshushållningen och andra viktiga ändamål — ville för sin del besluta eller hos regeringen begära förslag till sådana ändringar i gällande kommunallagar, att kvalifice-

rad majoritet icke vidare erfordras för beslut om inköp av fast egendom, även där inköpet ej avser genomförande av fastställd stadsplan eller tomtindelning, samt att för sådant fall må med vanlig majoritet beviljas anslag för ändamålet, även om medel därtill skola anskaffas genom upplåning.»

Uti en särskild motion (nr 151) hemställdes, att riksdagen — för möjliggörande av nyskapningar i kommunalpolitiken — ville antingen för sin del besluta eller ock hos regeringen begära förslag till sådana ändringar i gällande kommunallagar, att kvalificerad majoritet icke vidare erfordras för beviljande av anslag till nya ändamål eller behov, samt att för sådant fall må med vanlig majoritet beviljas anslag även om medlen skola anskaffas genom upplåning.

I förstnämnda fråga (motionen nr 150) avstyrkte konstitutionsutskottet motionen på samma skäl som år 1919. Nio reservanter yrkade bifall. Motionen vann ej heller den gången majoritet i riksdagen. Den andra motionen (nr 151) blev av riksdagen avslagen.

Man skulle nu kunna tycka, att bostadsfrågan kunde få vara en mänsklig angelägenhet. Så mycken kristendom borde samhället bestå sig, att man ej uppdelas efter partier, när det gäller att skaffa individen en fristad och familjen ett hem, som dock är grundvalen även för staten. Inom Stockholms kommun ställer sig emellertid saken i mångt och mycket på annat sätt och situationen tillspetsas alltmer efter partilinjor. Särskilt samlar sig ett anlopp mot menige mans bemödanden att göra sig oberoende av spekulationens godtycke, hyreslägenhetens otrygghet och stenökenstadens ohälsa genom bildande av bostadsföreningar och anskaffande av egna hem i trädgårdsstäder. De stora husägarna, byggnadsentreprenörer, leverantörer, banker och den stora intressegemenskapen med dem frukta en nedgång i det nuvarande byggnadssättet, dess tillfällen till förtjänster och icke minst en byggnadskris, som skulle kunna åstadkomma nedsättning i hyrorna inom de redan uppförda stora hyreshusen. Dessa instinktiva begripliga känslor taga sig gärna utlopp offentligt i en propaganda för att det allmänna ej skall genom uppköp av mark, upptagande av lån eller iklädande av borgen för lån till bostadsändamål ikläda sig risker, som skulle leda till förlust för det allmänna. En sådan förlust, säger man, är »sannolikt» förestående, i fall en överproduktion av bostäder kommer till stånd, vilket därför måste förhindras.

Dessa utmålningar kunna i ock för sig knappast vara annat än överdrifter i lyckligaste fall. Huvudstadens folkmängd ökas bedrövligt nog med inemot 10,000 personer om året, för vilka måste skaffas bostäder. De hyror, som måste betalas, äro olidliga och varje tillfälle att höja dem utnyttjas i regel hänsynslöst. Man kan förstå vad ett sådant tillstånd betyder även för den allmänna prisbildningen samt för statens och kommunens utgifter för skilda ändamål. Därtill kommer, att den befolkning, som bor någonstädes, obehörigen registreras såsom behörigen inkvarterad. En mängd människor i huvudstaden bo dock inhyses och sammangyttrade på ett upp-

rörande sätt. Ja, man måste till och med säga, att den nuvarande även av kommunen fastställda standardtypen för en arbetarebostad eller en lägenhet på ett rum och kök är ett stort missförhållande, så snart familjen överstiger två eller tre personer. I Englands officiella värld anses detta osedligt och man lärer vägra att lämna subvention för bostäder åt arbetarfamiljer understigande fyra rum och kök. För upprätthållande av dylika vanskligheter börja bestämmelserna i kommunallagarna om kvalificerad majoritet i ovan angivna avseenden spela en allt större roll. Det ligger i sakens natur, att bostadsfrågans livsangelägenheter böra liksom andra löpande ärenden avgöras av majoriteten och icke av minoriteten. Detta är ett tillräckligt skäl för en förändring. Ett exempel från Stockholms stadsfullmäktiges senaste sammanträde belyser, hur det kan ställa sig i tillämpningen.

Med behjärtande av bostadsfrågans brydsamma läge har riksdagen på regeringens förslag beviljat lån ur en bostadsfond åt städerna och liknande samhällen. Dessa lån äro avsedda till s. k. sekundärkredit för att stödja menige man att skaffa sig ett verkligt hem genom egnahemsbyggande eller kooperativt byggande. Denna sekundärkredit är ett livsvillkor för den kapitallösa befolkningens bostadsanskaffning, men därför också fruktad av de intressen, som säkerligen i onödan tro sig hotade av en sålunda åsyftad människovärdig ordning. Statens byggnadsbyrå framhåller i sitt senaste utlåtande, vilken stor betydelse denna sekundärkredit haft och vilken seg nitälskan, som därigenom uppammats bland småfolkets bostadssökande. Byrån kommer ock till det resultatet, att statens sekundärkredit bör bli en fast inrättning för framtiden.

Då nu Stockholms stad i år liksom föregående år skulle göra gällande sitt anspråk på att få sin behöriga andel i statens bostadshjälp, mötte detta plötsligt ett bestämt motstånd icke bland några fullmäktige här och där utan från ett bestämt parti såsom sådant, högerpartiet. Det vill säga från dess ledning utom och inom fullmäktige, och då måste ju de övriga enligt den nutida partipolitikens väsende följa efter med eller mot sin vilja vid verkande äventyr. Man sade, att nu höll bostadsbyggandet jämna steg med behovet. Ett överskridande därav kunde medföra bostadskris och då kunde kommunen göra förluster på sin borgen för statens bostadskredit. I varje fall behövdes icke av nämnda anledning någon vidare uppmuntran till bostadsbyggande för närvarande. Vilken verklighet och sanning, som ligger bakom dylika förevändningar, har jag sökt ovan återgiva.

Socialdemokraterna och kommunisterna inom fullmäktige ansågo av ovan angivna skäl ett avvisande av statens utsträckta hand icke vara på något sätt påkallat av huvudstadens olidliga bostadsförhållanden. Ledningen av den fätaliga liberal-frisinnade gruppen ansåg sig böra markera en mellanställning. Denna ledning förordade således stadens borgen för bostadskredit åt kooperativa byggnadsföreningar, men icke åt den yppersta bostadsanskaffningen, egnahemsbyggandet i trädgårdsstäder. I överensstämmelse härmed

nedsatte denna ledning även det belopp, som staden skulle begära ur statens lånefond.

Det från högerens och liberalernas styrelser sålunda riktade slaget mot trädgårdsstäderna belyses till sin innebörd bäst genom följande exempel. Uti Skarpnäcks trädgårdsstad i Brännkyrka, upplåten med tomträtt på Stockholms stads mark, verkställdes för några dagar sedan en undersökning i 46 små egna hem, innehållande tre rum och kök jämte källare och vindsutrymmen, vartill kom ett trädgårdsland. Dessa egna hem innehades huvudsakligen av arbetare. Medelkostnaden för varje bostad var 1,120 kronor om året, däri inbegripet ränta och amortering av huset, tomträttsavgäld, fastighetsskatt, vatten-, sotnings- och renhållningsavgifter. Aderton stycken hade uthyrt ett rum för en medelhyra av 350 kronor för år, vadan bostaden således kostade dem 770 kronor. Alla egnahemsbyggarna voro särdeles glada över sin bostad. Detta är ock säkerligen det mest lyckade experiment, som under stadens medverkan torde hava tillkommit i dessa svåra tider. Man må betänka, att för ett rum och kök utgör hyran i den inre staden med i allmänhet mera ohälsosam omgivning i regel mellan 1,100 och 1,500 kronor. Även i de kooperativa byggnadsföretagen ställer sig omkostnaden för ett rum och kök mellan 750 och 900 kronor. I bägge dessa fall ingår dock i priset värme, som beräknas till högst 80 kronor per eldstad. Just en sådan bostadsanskaffning som den förenämnda vid Skarpnäck, vilken dessutom bringar hälsa åt familjen i den friska luften och avkomst från trädgårdstäppa (tomterna äro i medeltal 600 kvadratmeter), skall nu icke vidare få någon sekundärkredit enligt den mening, som gjordes gällande av högerens och liberalernas ledningar.

Vid omröstningen i stadsfullmäktige, därvid märkligt nog alla hundra fullmäktige voro tillstädes, sveks den liberala ledningen av tre medlemmar, två nyliberaler och en frisinnad, som röstade på samma sätt som socialdemokraterna och kommunisterna, samt högerens ledning av en kvinnlig medlem, som röstade efter den liberala ledningens linje. Slutresultatet blev, att 54 röster avgåvos för sekundärkredit som förut åt både kooperativa byggnadsföretag och egnahemsbyggen och 46 emot. Här vauns således icke kvalificerad majoritet. Vid nästa omröstning röstade 64 ledamöter för sekundärkredit åt kooperativa byggnadsföretag, under det att 39 röster motsatte sig även detta. Icke heller här uppnåddes kvalificerad majoritet. Det otroliga inträffade sålunda, att sedan riksdagen på regeringens förslag anslagit medel till subvention av bostadsbyggande särskilt i städerna och icke minst i Stockholm, så äga 39 högermän rätt att med bindande verkan helt avvisa ett sådant anbud, innefattande de billigaste lånevillkor för sådant lån, som kunna erhållas i landet. De motsatta önskingarna från den stora majoriteten av 64 ledamöter betyda ingenting.

Meningen med de ifrågavarande författningarna kan icke vara, att en minoritet av representanter för de förmögnare befolkningslagren skall ha rättighet att med avgörande verkan sätta sig emot vad en avsevärd majo-

ritet anser oundgängligt och lämpligt för att skapa rimliga och sunda bostäder åt befolkningen i en storstad. Den nyssnämnda statskonsten är, såsom jag tror, dessutom rustad och besluten att gå vidare på samma väg genom att vägra lån, vägra inköp av erforderliga markområden för trädgårdsstädernas utvidgning samt att även i övrigt slå sönder hela den organisation, som staten möjliggjort och Stockholms kommun med så stor framgång tillämpat för ett varaktigt utnyttjande av kommunens egen mark för detta livsviktiga ändamål.

Över huvud taget är ett lagstadgat minoritetsväldet en förhatlig sak och därför böra kommunalförfattningarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet enligt min mening helst i sin helhet upphävas. Av brådskande vikt och mera ostridigt bör dock vara, att en sådan lag ej får gälla i sådana fall, som röra bostadsanskaffningen. Anses i alla fall någon garanti här behöfvlig, så måste det vara en garanti mot lagens nuvarande garanti. Denna kunde exempelvis bestå däri, att i stället för kvalificerad majoritet stadgades underställning till regeringen. Denna utväg är icke heller tilltalande, men den är dock bättre än det nuvarande oeffterrättliga tillståndet.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen ville

1) för sin del besluta sådan förändring i kommunalförfattningarnas föreskrift om två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster såsom erforderliga till besluts fattande, att under 23 § 2 mom. i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm, beträffande styckena a), b), c) och d), samt motsvarande bestämmelser i övriga kommunalförordningar, göres ett tillägg av exempelvis följande innehåll:

Vad ovan under a), b), c) och d) stadgats, skall icke äga tillämpning, då fråga gäller anskaffande av mark eller kredit för bostadsändamål och vad därmed äger sammanhang;

2) eller, om detta yrkande icke kan bifallas, hos Kungl. Maj:t begära förslag till sådana ändringar i kommunallagarna, att kvalificerad majoritet icke erfordras, då frågan gäller anskaffande av mark eller kredit för bostadsändamål (eller andra viktiga angelägenheter) och vad därmed äger sammanhang.

Stockholm den 22 januari 1926.

Carl Lindhagen.

